

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۵۹

آیه ۳۶ - ۳۷

آیه و ترجمه

ان الذین کفروا ینفقون اءمولهم لیصدوا عن سبیل الله فسینفقونها ثم تکنون علیهم حسرة ثم یغلبون والذین کفروا الی جهنم یحشرون ۳۶ لیمیز الله الخبیث من الطیب و یجعل الخبیث بعضه علی بعض فیرکمه جمیعاً فیجعلہ فی جهنم اءولئک هم الخسرون ۳۷

ترجمه :

۳۶ - آنها که کافر شدند اموالشان را برای بازداشتن مردم از راه خدا انفاق می کنند، آنها این اموال را (که برای بدست آوردن آن زحمت کشیده اند در این راه) انفاق می نمایند اما مایه حسرت و اندوهشان خواهد شد و سپس شکست خواهند خورد.

و (در جهان دیگر این) کافران همگی به سوی دوزخ می روند.

۳۷ - (اینها همه) به خاطر آن است که خداوند (می خواهد) ناپاک را از پاک جدا سازد و ناپاکها را روی هم بگذارد و متراکم سازد و یکجا در دوزخ قرار دهد و اینها هستند زیانکاران.

شاء نزول :

در تفسیر علی بن ابراهیم و بسیاری دیگر از تفاسیر چنین آمده است که آیه فوق در مورد جنگ بدر و کمک های مالی مردم مکه نازل شده است، زیرا هنگامی که مشرکان مکه به وسیله قاصد ابوسفیان از جریان آگاه شدند اموال فراوانی جمع و جور کردند تا به جنگجویان خود کمک کنند، اما سرانجام شکست

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۶۰

خوردند و کشته شدند و به سوی آتش دوزخ شتافتند و آنچه را در این راه مصرف کرده بودند مایه حسرت و اندوهشان شد.

البته در آیه نخست اشاره به سایر کمک های آنها در مبارزاتشان بر ضد اسلام نیز هست و مسأله به طور کلی مطرح شده است.

بعضی نیز گفته‌اند که آیه درباره کمک‌های ابوسفیان برای استخدام دوهزار مزدور در جنگ احد نازل شده است ولی از آنجا که آیات در ردیف آیات مربوط به جنگ بدر قرار گرفته شائن نزول اول صحیحتر به نظر می‌رسد.

تفسیر :

شائن نزول آیه هر چه باشد مفهوم آیه یک مفهوم جامع است که تمام کمک‌های مالی دشمنان حق و عدالت را برای پیشرفت مقاصد شومشان در برمی‌گیرد.

نخست می‌گوید: کافران و دشمنان حق اموالشان را انفاق می‌کنند تا مردم را از راه خدا باز دارند (ان الذین كفروا ینفقون اموالهم لیصدوا عن سبیل الله) اما این صرف اموال هیچ گاه پیروزی برای آنها نمی‌آفریند «به زودی این اموال را انفاق می‌کنند اما سرانجام مایه حسرت و اندوهشان خواهد بود (فسینفقونها ثم تكون علیهم حسرة).

«سپس مغلوب طرفداران حق می‌شوند» (ثم یغلبون).

نه تنها در زندگی این جهان گرفتار حسرت و شکست می‌شوند بلکه در سرای دیگر این «کافران دسته جمعی به سوی دوزخ می‌روند» (والذین كفروا الی جهنم یحشرون).

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۶۱

در اینجا به چند نکته باید توجه داشت:

۱- از این آیه استفاده می‌شود که آنها حتی قبل از شکست خوردن متوجه بیهودگی کار خود می‌شوند و چون نتیجه کافی در برابر اموالی که صرف کرده‌اند نمی‌بینند گرفتار رنج و اندوه می‌گردند، و این یکی از مجازاتهای آنها در دنیا است.

مجازات دیگرشان شکست برنامه‌هایشان است، زیرا افراد زر خرید و مزدور و آنها که به عشق مال و ثروت نبرد می‌کنند هرگز نمی‌توانند در برابر افراد با ایمانی که به خاطر هدف مقدسی می‌جنگند بایستند.

حوادث دنیای معاصر ما نیز بارها نشان داده که دولتهای نیرومند که سربازانشان را با پول و وسائل شهوت تشویق به جنگ می‌کردند در برابر ملتهای کوچکی که از روی ایمان می‌جنگیدند به رسوائی مغلوب شدند.

علاوه بر این دو مجازات دنیا، مجازات سومی نیز در جهان دیگر در پیش دارند که همان گرفتاری آتش خشم و غضب الهی است.

۲- آنچه در آیه فوق آمده در جهان امروز ما نیز نمونه‌های فراوانی دارد، نیروهای اهریمنی استعمار، و طرفداران ظلم و فساد و ستمگری، و حامیان مذاهب خرافی و باطل، سرمایه‌های کلانی برای پیشبرد اهدافشان و بازداشتن انسانها از راه حق به اشکال مختلفی مصرف می‌کنند، گاهی در لباس مزدوران جنگی، و زمانی در شکل کمک‌های ظاهراً انسانی، مانند ساختن بیمارستانها و درمانگاهها، و زمان دیگری به شکل کمک‌های فرهنگی و مانند آن، اما ماهیت و هدف نهائی همه یکی است و آن توسعه استعمار و ظلم و ستم است و اگر مؤمنان راستین همانند مجاهدان بدر صفوف متشکل و پرمقاومتی داشته باشند، می‌توانند همه این نقشه‌ها را

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۶۲

نقش بر آب کنند و حسرت این سرمایه‌ها را به دلشان بگذارند، و سرانجام جمعشان را به دوزخ بفرستند!

۳- بعضی از مفسران گفته‌اند که این آیه یکی از نشانه‌های صدق دعوت پیامبر است، زیرا از حوادث بعد که شکست دشمنان اسلام است خبر می‌دهد، اگر چه آنها برای پیروزی اموال زیادی مصرف کردند ولی اگر ما آیه را یک اخبار غیبی مربوطه به حوادث آینده هم ندانیم حداقل نشانه محتوی دقیق و حساب شده قرآن درباره مبارزه حق و باطل است و عظمت قرآن و تعلیمات اسلام را روشن می‌سازد.

پس از آنکه در آیه گذشته سه نتیجه شوم انفاقهای مالی دشمنان حق بازگوشد در آیه بعد می‌فرماید: این حسرت و شکست و بدبختی «برای آن است که خداوند می‌خواهد ناپاک را از پاک در این جهان و جهان دیگر جدا سازد» (لیمیز الله الخبیث من الطیب).

این یک سنت الهی است که برای همیشه «پاک» و

«ناپاک» «مخلص» و «ریاکار» «مجاهد راستین»

و «دروغین» «کارهای الهی» و «شیطانی» برنامه‌های انسانی و ضد

انسانی ناشناخته نمی‌مانند، بلکه سرانجام صفوف از یکدیگر مشخص می‌گردد، و حق جلوه خود را نشان خواهد داد، و البته این در صورتی است که

طرفدارانش همانند مسلمانان راستین بدر از آگاهی و فداکاری کافی برخوردار باشند.

سپس اضافه می کند: خداوند ناپاکها را به یکدیگر ضمیمه می کند و همه را متراکم می سازد، و در جهنم قرار می دهد (و يجعل الخبیث بعضه علی بعض فیرکمه جمیعا فیجعلہ فی جهنم).

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۶۳

خبیث و ناپاک از هر گروه و در هر شکل و لباس سرانجام شکل واحدی خواهند داشت، و پایان کار همه آنها زیان و خسران خواهد بود چنانکه قرآن می گوید آنها زیانکارانند (اولئک هم الخاسرون).

آیه ۳۸ - ۴۰

آیه و ترجمه

قل للذین کفروا ان ینتھوا یغفر لھم ما قد سلف و ان یعودوا فقد مضت سنت الاولین ۳۸

و قتلوھم حتی لا تكون فتنة و یكون الدین کله لله فان انتھوا فان الله بما یعملون بصیر ۳۹

و ان تولوا فاعلموا ان الله مولئکم نعم المولی و نعم النصیر ۴۰

ترجمه :

۳۸ - بکسانیکه کافر شدند بگو: چنانچه از مخالفت باز ایستند (و ایمان آورند) گذشته آنها بخشوده خواهد شد و اگر به اعمال سابق باز گردند سنت خداوند در گذشتگان درباره آنها جاری می شود.

۳۹ - و با آنها پیکار کنید تا فتنه (شرک و سلب آزادی) برچیده شود و دین (و پرستش) همه مخصوص خدا باشد و اگر آنها (از راه شرک و فساد باز گردند و از اعمال نادرست) خودداری کنند (خداوند آنها را می پذیرد) خدا به آنچه انجام می دهند بیناست.

۴۰ - و اگر سرپیچی کنند بدانید (ضرری به شما نمی زنند) خداوند سرپرست شماست، او بهترین سرپرست و بهترین یاور است.

تفسیر :

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۶۴

تفسیر می‌دانیم روش قرآن این است که بشارت و انداز را با هم تواءم می‌کند یعنی همانگونه که دشمنان حق را تهدید به مجازاتهای سخت و دردناک می‌نماید، راه بازگشت را نیز به روی آنها باز می‌گذارد.

آیه نخست از آیات مورد بحث همین روش را تعقیب می‌کند، و به پیامبر دستور می‌دهد: «به افرادی که کافر شده‌اند بگو: اگر از مخالفت و لجاجت و طغیان و سرکشی باز ایستند و به سوی آئین حق باز گردند گذشته آنها بخشوده خواهد شد» (قل للذین کفروا ان ینتھوا ینغفر لهم ما قد سلف).

از این آیه استفاده می‌شود که با قبول اسلام گذشته هر چه باشد مورد عفو قرار می‌گیرد و این همان چیزی است که در روایات اسلامی به عنوان یک قانون کلی آمده است گاهی به عبارت «الاسلام یجب ما قبله» «اسلام ما قبل خود را می‌پوشاند» و یا به تعبیر دیگر که از طرق اهل سنت از پیامبر نقل شده «ان الاسلام یهدم ما کان قبله، و ان الهجرة تهدم ما کان قبلها و ان الحج یهدم ما کان قبله» «اسلام آنچه را که قبل از آن است از میان می‌برد، و هجرت کردن نیز قبل خود را از میان می‌برد، و حج خانه خدا ما قبل خود را محو می‌کند».

منظور این است اعمال و کارهای خلاف و حتی ترک فرائض و واجبات که قبل از اسلام انجام گرفته به خاطر پذیرش اسلام از میان خواهد رفت و این قانون عطف به گذشته نمی‌شود لذا در کتب فقه اسلامی می‌خوانیم بر شخصی که مسلمان می‌شود حتی قضاء عبادات گذشته لازم نیست.

سپس اضافه می‌کند اما اگر از روش نادرست خود باز نایستند «و به اعمال

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۶۵

سابق باز کردند سنت خداوند در پیشینیان درباره آنها انجام می‌شود» (و ان یعودوا فقد مضت سنة الاولین).

منظور از این سنت همان سرنوشتی است که دشمنان حق در برابر انبیاء، و حتی خود مشرکان مکه در برابر پیامبر در جنگ بدر به آن گرفتار شدند، در سوره غافر آیه ۵۱ می‌خوانیم انا لنصر رسلنا والذین امنوا فی الحیوة الدنیا و یوم یقوم الاشهاد: «ما رسولان خود و مؤمنان را در زندگی دنیا و روز رستاخیز که گواهان بر می‌خیزند یاری می‌کنیم» همچنین در سوره اسراء آیه ۷۷ پس از ذکر در هم پیچیده شدن زندگی دشمنان اسلام می‌خوانیم: سنة من قد

ارسلنا قبلک من رسلنا و لا تجد لسننتنا تحویلا: «این سنت ما درباره پیامبران پیشین است و این سنت هرگز دگرگون نمی شود».

از آنجا که در آیه قبل دشمنان را برای بازگشت به سوی حق دعوت کرده بود و این دعوت ممکن بود این فکر را برای مسلمانان ایجاد کند که دیگر دوران جهاد پایان یافته و هیچ راهی جز انعطاف و نرمش در پیش نیست، برای رفع این اشتباه اضافه می کند: «با این دشمنان سرسخت مبارزه کنید و پیکار را همچنان ادامه دهید تا فتنه برچیده شود و دین یکپارچه برای خدا باشد» (و قاتلوهم حتی لا تکون فتنه و یکون الدین کله لله).

«فتنه» همانگونه که در تفسیر آیه ۱۹۳ سوره بقره گفته ایم مفهوم وسیعی دارد که هر گونه اعمال فشار را شامل می شود، لذا گاهی در قرآن کلمه فتنه به معنی شرک و بت پرستی که انواع محدودیتها و فشارها را برای جامعه در بر دارد گفته شده، همچنین به فشارهایی که از ناحیه دشمنان برای جلوگیری از گسترش دعوت اسلام و به منظور خفه کردن ندای حق طلبان و حتی باز گرداندن مؤمنان به سوی کفر به عمل می آید «فتنه» اطلاق شده است.

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۶۶

در آیه فوق بعضی از مفسران فتنه را به معنی شرک و بعضی به معنی کوشش - های دشمنان برای سلب آزادی فکری و اجتماعی از مسلمانان گرفته اند، ولی حق این است که مفهوم آیه مفهوم وسیعی است که هم «شرک» را شامل می شود و (به قرینه جمله و یکون الدین کله لله) و هم سایر فشارهایی که از طرف دشمنان به مسلمانان وارد می شد.

هدف جهاد و یک بشارت

آیه فوق به دو قسمت از اهداف مقدس جهاد اسلامی اشاره می کند:

- ۱- بر چیدن بساط بت پرستی و از میان بردن بتکده ها، زیرا همان طور که در بحث اهداف جهاد گفته ایم آزادی دینی مخصوص کسانی است که از یکی از ادیان آسمانی پیروی کنند، و در برابر آنها اعمال فشار برای تغییر عقیده صحیح نیست، ولی بت پرستی نه دین است و نه مکتب بلکه خرافه است و انحراف، و حکومت اسلامی باید نخست از طریق تبلیغ و اگر ممکن نشد از طریق توسل به زور بساط بت پرستی را از همه جا برچیند و بتخانه ها را ویران کند.
- ۲- به دست آوردن آزادی بیان و تبلیغ و نشر اسلام، در این قسمت نیز اسلام

اجازه می‌دهد که اگر کسانی با اعمال خود جلو آزادی عمل مسلمانان را در نشر و تبلیغ و دعوت به اسلام بگیرند آنها حق دارند متوسل به جهاد آزادی بخش شوند و راه را برای تبلیغ منطقی بگشایند (برای توضیح بیشتر به تفسیر نمونه جلد دوم صفحه ۱۵ تا ۱۸ مراجعه فرمائید).

در تفسیرهای اهل سنت مانند تفسیر آلوسی (تفسیر روح البیان) و تفاسیر مختلف شیعه از امام صادق (علیه السلام) چنین نقل شده که فرمود: لم یجیء تاء ویل هذه الایة و لو قام قائمنا بعد سیری من یدر که ما یکون من تاء ویل هذه الایة و لیبلغن دین محمد ما بلغ اللیل حتی لا یکون مشرک علی ظهر الارض:

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۶۷

«تاء ویل و تفسیر نهائی این آیه هنوز فرا نرسیده است، و هنگامی که قائم ما قیام کند کسانی که زمان او را درک کنند تاء ویل این آیه را خواهند دید، به خدا سوگند که در آن موقع دین محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) به تمام نقاطی که شب پوشش آرام بخش خود را بر آن می‌افکند خواهد رسید تا در سراسر روی زمین مشرک و بت پرستی باقی نماند.

نویسنده تفسیر المنار روی تعصب خاصی که در مسئله قیام حضرت مهدی (علیه السلام) دارد این حدیث را انکار کرده است و این بخاطر پیشداوری غلطی است که او در زمینه مسئله قیام حضرت مهدی دارد عجیب این است که او طبق تصریحات تفسیرش تمایل خاصی به مکتب وهابیه دارد، در حالی که وهابیان سختگیر نیز با صراحت تمام ظهور حضرت مهدی (علیه السلام) را امر مسلم و روایات آن را متواتر می‌دانند که اسناد و مدارک آن در ذیل آیه ۳۳ سوره توبه (در همین جلد) خواهد آمد و نیز به نقطه اصلی اشتباه مفسر مزبور و پاسخ آن اشاره خواهیم کرد، و مطالب مشروحتری در کتاب مصلح بزرگ جهانی نیز آورده‌ایم و اگر پاره‌ای از روایات مربوط به ظهور حضرت مهدی (علیه السلام) نادرست و یا مشتمل بر خرافاتی باشد سبب نمی‌شود که اینهمه روایات صحیح و متواتر را نادیده بگیریم.

در ذیل آیه بار دیگر در برابر شدت عمل دست دوستی و محبت را به سوی آنها دراز می‌کند و می‌گوید «اگر از راه و روش خود دست بردارند خداوند به آنچه عمل می‌کنند آگاه است و با لطف و مرحمت خاص خویش با آنان رفتار

خواهد کرد» (فان انتهوا فان الله بما يعملون بصير).
«اما اگر باز به سرپیچی خود ادامه دهند و در برابر دعوت حق تسلیم نشوند
بدانید پیروزی برای شما و شکست در انتظار آنهاست، زیرا خداوند مولى و

تفسیر نمونه جلد ۷ صفحه ۱۶۸

سرپرست شماست (و ان تولوا فاعلموا ان الله مولىکم).
«او بهترین مولى و رهبر و بهترین یار و یاور است» (نعم المولى ونعم
النصير).

بعدها

↑ فرست

قبل